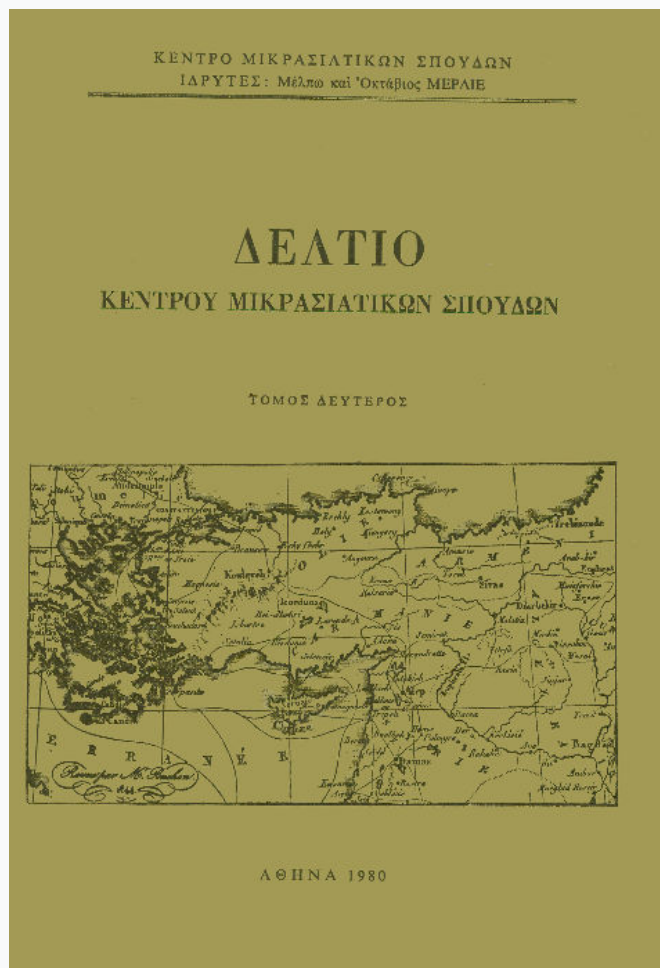

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 2 (1980)

Μνήμη Μέλπωσ Μερλιέ

Γ. Π. Κουρνούτος, Διονύσιος Α. Ζακυθηνός, Μ. Β. Σακελλαρίου, Ροζέ Μιλλιέξ, Πάνος Χαλδέζος, Τζων Βεΐνογλου, Θεόδωρος Θεοδωρίδης, Μ. Φ. Δραγούμης

doi: [10.12681/deltiokms.248](https://doi.org/10.12681/deltiokms.248)

Copyright © 2015, Γ. Π. Κουρνούτος, Διονύσιος Α. Ζακυθηνός, Μ. Β. Σακελλαρίου, Ροζέ Μιλλιέξ, Πάνος Χαλδέζος, Τζων Βεΐνογλου, Θεόδωρος Θεοδωρίδης, Μ. Φ. Δραγούμης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κουρνούτος Γ. Π., Ζακυθηνός Δ. Α., Σακελλαρίου Μ. Β., Μιλλιέξ Ρ., Χαλδέζος Π., Βεΐνογλου Τ., Θεοδωρίδης Θ., & Δραγούμης Μ. Φ. (1980). Μνήμη Μέλπωσ Μερλιέ. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 2, 9–30.
<https://doi.org/10.12681/deltiokms.248>

ΜΝΗΜΗ ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΛΙΕ

ΜΕΛΠΩ ΜΕΡΑΙΕ

1890 - 1979

Ἐθόρυβα ἀποτραβηγμένη τὰ τελευταῖα χρόνια στὸν χῶρο τῶν ὁραμάτων της, ἡ Μέλπω Μερλιέ ζοῦσε κλεισμένη στὸ ἐκπληκτικὰ ὑφασμένο παρελθόν της κι ἀναθυμόταν πῶς ἀπ' τὴ μουσικὴ βρέθηκε στὸ βυζαντινὸ ἄσμα καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι καὶ πῶς ἀπ' αὐτὰ πέρασε στὴ λαογραφικὴ ἔρευνα γιὰ νὰ στραφεῖ τελικὰ καὶ νὰ ἀφοσιωθεῖ ὀριστικὰ καὶ ὁλοκληρωτικὰ στὴν ἀναστήλωση τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ρημαγμένου Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κι ἀποθαύμαζε τὸ πῶς ἡ ἴδια εἶχε λιθαράκι-λιθαράκι ἀνασυντάξει κι ἀνιστορήσει τὰ Φάρασα, τὴν Καππαδοκία, τὸν Πόντο κι ὁλόκληρὴ τὴν ἀπέραντη Μικρασία. Στριφογύριζε στοὺς λογισμούς της τοὺς πρῶτους στόχους, τὰ σχέδια, τοὺς προγραμματισμούς, τὶς χαρὲς καὶ τὶς ἀπογοητεύσεις της καὶ στὴν εὐδία τοῦ ἀπόκοσμου ξεδιάκρινε καθαρὰ σὰν ἔργο τοῦ ἔργου της τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, ποὺ μ' αὐτὸ εἶχε τελικὰ ὁλοκληρώσει τὸν κύκλο τῶν πολύμοχθων καὶ ἀκάματων ἀναζητήσεών της ξεκινώντας τὸν ἀπ' τὰ παιδικὰ της ἐρωτήματα στὴν Ξάνθη καὶ ἀπλώνοντάς τὸν στὴ σπουδὴ, τὴ μελέτη καὶ τὴν ἔρευνα στὴν Πόλη, τὴ Γενεύη, τὴ Δρέσδη, τὴ Βιέννη, τὴ Γαλλία καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Συντροφιά της σὲ τούτη τὴν περιδιάβαση κρατοῦσε πάντα ὅλους ἐκείνους ποὺ τῆς συμπαραστάθηκαν θερμὰ ἢ καὶ τῆς πρόσφεραν ἀφοσιωμένα κι ἀφειδώλευτα τὴ συνεργασία τους. Τὸν δάσκαλό της Hubert Pernot, τὸν Δημήτρη Μητρόπουλο, τὴν Πηνελόπη Δέλτα, τὸν Δημήτρη Γληνό, τὸν Ἀλέξανδρο Δελμούζο, τὸν Μανώλη Τριανταφυλλίδη, τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, τὸν σεβαστὸ σὲ ὅλους Τραπεζοῦντος Χρῦσανθο καὶ πλῆθος ἄλλους γνωστούς καὶ ἄγνωστους, ποὺ ποτὲ γι' αὐτὴν δὲν εἶχαν πάψει νὰ εἶναι παρόντες, ὅπως ἦσαν ἄλλοτε στὸ μικρὸ ἀρχοντικὸ της, τὸ πολιτιστικὸ ἐκεῖνο θερμοκήπιο στὴν ὁδὸ Σίνα 31 καὶ Ἀραχῶβης.

Κι ἐκλείνε ἱκανοποιημένη τὸν ἀπολογισμὸ τοῦ πολύμοχθου ἔργου καὶ τῆς ζωῆς της ὁλότελα πιά ἀποκομμένη ἀπ' τὴ ροϊκὴ μεταβολή, πού, τὸ ἴδιο δυσήνια, συνεχιζόταν πάντα ἀδιάφορα γύρω της. Κι αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἀδόκητη ἐξοδος τοῦ πολυφίλητου σύντροφου, ποὺ μαζί εἶχαν σταυροβελονιά ἀποτυπώσει τόσο ἔντονη τὴν ὁμόζυγη παρουσία τους στὴ ζωὴ, μόνο σὲ μικρὰ διαλείμματα προκαλοῦσε κάποια φευγαλέα πικρὴ ἐπαφὴ της μὲ τὴ συνέχεια.

Ἀλλά, κι ἀπ' ἄλλους, τοὺς ἐναπομένοντες, κανένας δὲ θέλησε νὰ συνειδητοποιήσει ὡς ὀριστικὴ τὴν ἀποχώρησή της. Μοναδικὰ ἔντονη ἡ παρουσία

της τῶν περασμένων καιρῶν ἔστεκε πάντα γεμάτη ζωή, πειστική καὶ ἐνεργή στὴν περιοχή τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

Ἡ Μέλπω Μερλιέ, ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν, ἤξερε καλὰ καὶ πίστευε βαθιὰ πῶς μὲ τὸν Ὀκτάβιο τῆς εἶχαν ἀνοίξει ἕναν δρόμο στὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωή, ποὺ ὀδηγοῦσε γόνιμα στὶς ρίζες τῆς ἀληθινῆς παιδείας. Κι ἀκόμη, ἤξερε ἡ Μέλπω Μερλιέ, πῶς τὸ ἔργο τῆς αὐτὸ εἶχε καθολικότερη ἀξία, γιατί, καθὼς ἤδη στὰ 1948 ἔγραφε, «Ἡ Μικρασία στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, κι ὄχι μόνο τῆς ἐλληνικῆς πατρίδας, κατέχει μιὰ θέση προνομίου. Καθετὶ ἀπὸ τὴ γεωγραφία, ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς, ἀπὸ τὸ σύγχρονο λαϊκὸ πολιτισμὸ τῆς στὴν πιὸ πλατιά του ἔννοια, ἐνδιαφέρει βέβαια καὶ συγκινεῖ πρῶτα τὸν ἐλληνισμό, ἀλλὰ καὶ τὴν παγκόσμια διανόηση¹». Ἡ καθολικότητά του αὐτὴ βασιζόταν βέβαια στὴν ἐπιστημονικὴ του στόχευση καὶ σημασία. Γι' αὐτὸ καὶ λίγο ἄργότερα ἡ Μέλπω Μερλιέ, παρουσιάζοντας στὸ 22ο Συνέδριο τῶν Ἀνατολιστῶν, ποὺ εἶχε συνέλθει στὰ 1951 στὴν Πόλη, τὴ δραστηριότητα τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν, πρόσθετε: Τὸ Κ.Μ.Σ. «*établira un contact étroit et suivit avec la science turque*»² καὶ ἐξέφραζε μάλιστα τὴν ἐλπίδα, πῶς τὰ θέματα τοῦ Κέντρου θὰ ἐνδιέφεραν «*autant que nous*» καὶ τοὺς Τούρκους ἐπιστήμονες. Ὡστόσο ἀπ' τὰ χρόνια ἤδη τῆς Κατοχῆς ἡ Μέλπω Μερλιέ ἀνησυχοῦσε ἔντονα, γιατί ἐνίωθε, πῶς τὸ ἔργο τῆς αὐτό, ὅσο κι ἂν εἶχε φροντίσει νὰ ὀργανώσει συλλογικὰ τὴ λειτουργία του, δὲν στηριζόταν παρὰ στὶς δικές τῆς κυρίως δυνάμεις. Γι' αὐτὸ καὶ ἐναγῶνια ἔγραφε τότε «Μιὰ σκέψη μὲ παιδεύε συχνά. Ἄν λείπει τὸ πολὺ ταπεινὸ μου πρόσωπο, ὅσο ταπεινὸ καὶ ἂν εἶναι, κανένας συνεργάτης μου δὲ θὰ μπορεῖ νὰ μεταχειριστεῖ ὅλα μας τὰ ὑλικά καὶ τὴ δουλειά τοῦ καθενός μας γιὰ νὰ χτίσῃ τὸ οἰκοδόμημα. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὸ χτίσω. Τὰ χρόνια περνοῦν· σκέψη τυραννικὴ, ποὺ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς διπλὰ τώρα τὴ νιώθουν»³. Καί, φυσικά, οἱ ἀνησυχίες τῆς δὲν ἔσαν ἀβάσιμες μιὰ καὶ τὸ «χτίσιμο τοῦ οἰκοδομήματος» δὲ μποροῦσε νὰ εἶναι ἔργο μιᾶς μονάχα ζωῆς. Ἡ συνέχιση, ἦταν καθοριστικὴ προϋπόθεση.

Τὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν διασκέδασαν τελικὰ τοὺς φόβους αὐτοὺς. Τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν μὲ τὴ δραστηριότητα καὶ τὴν ἀφοσίωση τῶν ἰδρυτῶν του, τῆς Μέλπως καὶ τοῦ Ὀκταβίου Μερλιέ, μπόρεσε νὰ προχωρήσει καὶ νὰ ὀργανωθεῖ, ὅσο γινόταν, συστηματικά. Γιατὶ εἶχε στεριώσει στὴ συνείδηση τοῦ Ἕθνους, καὶ τὸ Κράτος μὲ τὸ ΒΔ. 20/1/1961 (Ἀριθ. Φυλ. Ἐφημ. Κυβ. 14/30 Ἰανουαρίου 1962) εἶχε, κατὰ κάποιον τρόπο, διασφαλίσῃ τὴ συνέχιση τῆς πορείας του. Καὶ ἔτσι, τουλάχιστον οἱ κακίες ποὺ εἶχαν ταλαιπωρήσει τοὺς Μερλιέ ἐκεῖνα τὰ χρόνια, κατέστησαν τελειωτικά ἀνί-

1. Μέλπω Μερλιέ, *Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Μικρασιατικῆς Λαογραφίας*, ἔκδ. Γαλλικοῦ Ἵνστιτούτου Ἀθηνῶν, 1948, σ. 25.

2. Melpo Merlier, *Présentation du Centre d'Etude d'Asie Mineure*, Athènes 1951, σ. 13.

3. Μέλπω Μερλιέ, *Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Μικρασιατικῆς Λαογραφίας*, ὁ.π., σ. 11.

σχυρες. Ἐξάλλου, καὶ οἱ συνεργάτες καὶ οἱ φίλοι τοῦ Κέντρου μποροῦσαν πιά μὲ τὴν ἀγάπη τους νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο.

Στις 3 Νοέμβρη 1979 ἡ Μέλπω Μερλιέ, καθὼς βρισκόταν στὴν ὄνειρική χώρα τῶν ὁραμάτων της, πέρασε ἀνώδυνα στὸ ἀντίπερα, συνεχίζοντας ἱστορικά πιά τὴν παρουσία της στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου της, ποὺ τόσο τὸν ἀγάπησε καὶ τόσο μόχθησε γι' αὐτὸν καὶ τὸν λαό του.

Ἡ Μέλπω καὶ ὁ Ὀκτάβιος Μερλιέ ἔχουν πιά ὀριστικά περάσει στὸ παρελθόν. Τὸ σπίτι τῆς ὁδοῦ Σίνα 31 καὶ Ἀραχώβης, ὅπου ἡ ἀρχοντιά καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν πολιτισμό του θέρμαινε γιὰ χρόνια τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, γκρεμίστηκε καὶ στὴ θέση του ἀνεγέρθηκε τεράστιο σύγχρονο κτίσμα. Στὸ πλευρὸ τοῦ κτίσματος αὐτοῦ ἡ σημερινὴ ζωὴ ἐντείχισε εὐγνώμονα μιὰ πλάκα, ποὺ μετονομάζει σὲ τοῦτο τὸ τμήμα της τὴν ὁδὸ Ἀραχώβης σὲ ὁδὸ Ὀκτάβιου Μερλιέ. Μήνυμα αἰσιόδοξο καὶ γιὰ τὸ ἔργο τῶν Μερλιέ.

Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΣ

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν συν-
οδεύει εἰς τὴν τελευταίαν τῆς κατοικίαν τὴν Μέλπω Λογοθέτη-Μερλιέ.

Ἡ Μέλπω Λογοθέτη ἐγεννήθη εἰς τὴν Ξάνθην τῷ 1890. Τὰ ἐγκύκλια
μαθήματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν Ζάππειον Σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς
τὴν Δρέσδην, εἰς τὴν Βιέννην, εἰς τὴν Γενεύην, εἰς τὸ Παρίσι, σπουδάζει
Μουσικὴν, φοιτᾷ εἰς τὴν Σορβόννην καὶ ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1925 διδά-
σκει παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Hubert Pernot τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν. Τῷ 1923
συνδέει τὴν ζωὴν τῆς μετὰ τὸν Octave Merlier, τὸν ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσῃ εἰς
τὴν Ἑλλάδα, ὅταν οὗτος, τῷ 1925, διαδεχόμενος τὸν Louis Roussel, θὰ
ἀναλάβῃ τὴν διευθύνσιν τοῦ «Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου».

Αἱ Μουσικαὶ καὶ Μουσικολογικαὶ σπουδαὶ μετὰ τὸν καθηγητὴν Pigro, ἡ
θητεία εἰς τὴν Σορβόννην μετὰ τὸν Pernot φέρουν πολὺ ἐνωρὶς τὴν Μέλπω
Λογοθέτη-Merlier πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς Λαϊκῆς
Μουσικῆς. Διὰ πρώτην φοράν εἰς τόσον εὐρεῖαν κλίμακα ἀξιοποιεῖται ὁ
προφορικὸς λόγος. Ἐνώπιόν τῆς, τῆς παλαιᾶς τροφίμου τοῦ Ζαππείου διδα-
κτηρίου, ἐκτυλίσσεται τὸ μέγα ἀνθρώπινον δράμα τῆς Ἐξόδου τῶν Ἑλληνι-
κῶν πληθυσμῶν, αὐτὴ ἡ «σατανικὴ ἐπινόησις», αὐταὶ αἱ «βάρβαροι μέθοδοι»,
διὰ νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰς φράσεις τοῦ Arnold Toynbee, διὰ τῶν ὁποίων
ἐσφραγίσθη ἡ πτώσις τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ διὰ τὴν
Μέλπω Λογοθέτη-Merlier δὲν ὑπάρχουν ἤτται, δὲν ὑπάρχουν συνθηκολογή-
σεις. Ὁ ἀπέραντος πόνος τῶν ἀνθρώπων γρήγορα θὰ μετουσιωθῇ εἰς ἐνέρ-
γειαν καὶ εἰς δημιουργίαν. Ἡ Μέλπω θὰ καταχωρίσῃ εἰς τὴν χρυσὴν Βίβλον
τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τὰς πράξεις καὶ τὰ πάθη καὶ θὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν
θρόνον τῆς Κλειοῦς, ὅσα ἀδιανόητα καὶ ἄρρητα ἐπιτελοῦνται ἐκτὸς τῆς
Ἱστορίας.

Ὁ τεράστιος μόχθος μιᾶς μεγάλης ζωῆς ἐστράφη περὶ δύο πόλους: τὸ
«Μουσικὸν Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον» καὶ τὸ «Ἀρχεῖον Μικρασιατικῆς Λα-
ογραφίας». Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη 1929/1931 τὸ κέντρον τοῦ βάρους κλίνει πρὸς
τὴν Μουσικὴν, Ἐκκλησιαστικὴν καὶ λαϊκὴν: 222 δίσκοι, 662 τραγούδια καὶ
μελωδίαι εἶναι ἡ πρώτη παραγωγή. Τῷ 1932 τὸ Λαογραφικὸν μέρος διευρύνε-
ται, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ εὖρος τοῦ «Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν».
Ἐκτὸς τῶν προσωπικῶν βιβλίων τῆς Μέλπως Merlier, ἐκτὸς τῶν δημοσιεύ-
σεων τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων συνεργατῶν, τὸ Κέντρον ἀναπτύσσεται εἰς
μίαν ἰδιότυπον ἐρευνητικὴν μονάδα, ἡ ὁποία ἀνοίγεται πρὸς τὴν Γεωγραφί-
αν, τὴν Τοπογραφίαν, τὴν Γλωσσολογίαν καὶ τὴν Διαλεκτολογίαν, πρὸς τὴν

πρόσφατον Ἱστορίαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν Λατρείαν, τὰ προφορικὰ μνημεῖα τοῦ Λόγου, πρὸς τὸν Κοινοτικὸν βίον τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὴν Ἀρχεακὴν ἔρευναν.

Πῶς νὰ ἱστορήσῃ κανεὶς τὰ μεγάλα κατορθώματα, πῶς νὰ ἀποτιμήσῃ τὴν ἀξίαν των; θὰ εἶπω μόνον τοῦτο, ὅτι μόνη ἡ Ἀγάπη καὶ μόνον τὸ Πάθος θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἐρμηνεύσουν ὅσα μυθώδη καὶ ἀπρόσιτα, ὅσα ἀδόκητα ἐπετέλεσε μία μεγάλη Ἑλληνὶς μετὰ τὴν συμπαράστασιν μιᾶς μικρᾶς ὁμάδος ἐμπνευσμένων ἀνθρώπων. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπιζῇ διὰ μέσου τῶν θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν συνεκέντρωσε μετὰ ἀκατάβλητον θέλησιν καὶ ἀγάπην.

Ἀγαπητὴ Φίλη,

Ὁφείλω τὸ θλιβερόν προνόμιον νὰ σοῦ ἀπειθῶν τὸν ὕστατον χαιρετισμὸν ἐξ ὀνόματος τοῦ Συμβουλίου τοῦ «Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν» εἰς τὴν μακρὰν θητείαν μου ὡς μέλους αὐτοῦ, πρωτίστως ὅμως εἰς τὴν ἀκόμη μακροτέραν, ἀνέφελον καὶ ἀδιατάρακτον φιλίαν, ἡ ὁποία ὑπερέβη τὸ ἥμισυ τοῦ αἵωνος. Εἰς τὸν ταπεινὸν ἐκείνον χρόνον τῆς Σορβόνης, ὅπου ὁ κοινὸς διδάσκαλος Hubert Pernot εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ «Νεοελληνικὸν Ἰνστιτούτον», ἤρχισα καὶ ἐγὼ τὴν ἐπιστημονικὴν μου σταδιοδρομίαν. Εἰς τὸ περιβάλλον ἐκεῖνο ἠτύχησες νὰ συναντήσῃς τὸν σύντροφον τῆς ζωῆς σου. Ὁ λαμπρὸς Ὀκτάβιος Merlier, ἑλληνιστὴς καὶ Ἕλλην ἀπαράμιλλος, ὑπὲρ τοὺς Ἕλληνας Ἕλληνας, ὑπῆρξεν ὁ σύντροφος, ἀλλὰ καὶ ὁ συναγωνιστής, ὁ προστάτης, ὁ χορηγός, ὁ ἐμψυχωτής, ὁ προβλέπων τὰ πάντα, ὁ παραμυθὸν εἰς τὰς πικρὰς ἡμέρας τῆς πολυκυμάντου ἐποχῆς μας. Πλήρης δόδυνος καὶ πόνου ἐθρήνησε τὴν πρὸ τοῦ θανάτου ἀπώλειάν σου.

Τώρα ὅλα ἐσίγησαν. Μόνη ἡ φιλία ἀπέμεινε. Ἀπέμεινε διὰ νὰ ἀναπολήσῃ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Ἀναπολεῖ τὸ «Νεοελληνικὸν Ἰνστιτούτον», στοχάζεται τὸ εὐγενικὸ μικρὸ σπιτάκι τῆς ὁδοῦ Σίνα. Ἡ παρουσία σου, ἡ παρουσία τοῦ Octave τὸ εἶχαν μεταβάλλει εἰς ναὸν ἀγάπης καὶ φιλίας, εἰς φλογερὸν ἐργαστήριον Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ. Ἕλληνες καὶ ξένοι ὑπέκυπτον εἰς τὴν γοητείαν καὶ τὴν θερμὴν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων. Ὅτι τὰ χέρια σου ἄγγιζαν ἐγένετο φῶς, ἐγένετο θρῦλος, ἐγένετο δύναμις καὶ τραγούδι, ἐγένετο Ἑλλάς, ἡ μεγάλη Ἑλλάς τῶν θαλασσῶν, τῶν ἡπείρων, τῆς Ἰονίας, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καρίας, τῆς Πισιδίας, τῆς Λυκαονίας, τῆς Κιλικίας, τῆς Καππαδοκίας, τοῦ Πόντου...

Πορεύου ἐν εἰρήνῃ ἀγαπητὴ Μέλπω Λογοθέτη-Merlier. Μία ὁμὰς παλαιῶν καὶ νέων φίλων, θαυμαστῶν, μαθητῶν, συνεργατῶν ἀγρυπνεῖ καὶ συνεχίζει τὸν μόχθον σου. Τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον ἀνήγειρες, ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες θὰ εἶναι Ἕλληνες, μνήμονες τῆς ἱστορίας των, θὰ παραμείνῃ ἀνεπανάληπτον καὶ ἀθάνατον.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΜΕΛΠΩ ΜΕΡΑΙΕ

Οί παλαιοί συνεργάτες της στά δύο έρευνητικά κέντρα πού ίδρυσε και διηύθυνε ή Μέλπω Λογοθέτη-Μερλιέ, τó Μουσικό Λαογραφικό 'Αρχείο και τó Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, άποτίουμε τήν ύστατη τιμή στό σκήνωμά της, μνήμονες και μάρτυρες τής σπάνιας προσωπικότητάς της και τού μοναδικού έργου της.

Συνεργασθήκαμε μαζί της, τήν άνακαλύψαμε ως άνθρωπο και γίναμε φίλοι της, όταν βρισκόταν στήν άκμή τής πολύπλευρης δράσης της. Γνωρίσαμε και τιμήσαμε τó ήρεμο πάθος πού τήν ένέπνεε και πού τó μεταλαμπάδευε, τήν άδιάπτωτη άποφασιστικότητα της, τούς συνεχείς άγώνες της, γιά νά έξασφαλίσει τά ύλικά μέσα γιά τή ζωή τών κέντρων της και γιά τήν επιβίωσή τους έπειτα άπό τήν ίδιαν. Χωρίς αὐτήν δέ θά ύπήρχαν σήμερα τó Μουσικό Λαογραφικό 'Αρχείο και τó 'Αρχείο Μικρασιατικών Σπουδών μέ τούς θησαυρούς τους και δέ θά ήταν πιά δυνατόν νά γίνουν. 'Η άγωνία της και ή άγωνία μας ήταν νά προλάβουμε ζωντανούς όσο τó δυνατόν περισσότερους καλούς πληροφορητές και γνήσιους συνεχιστές τών παραδόσεων. Πρώτος συμπαραστάτης της στό επίμοχθο έργο της ήταν ó άντρας της, ó άλησμόνητος 'Οκτάβιος Μερλιέ, ó μεγάλος φιλέλληνας. Αὐτός έδωσε στέγη στά δύο έπιστημονικά κέντρα και πέτυχε άπό τή γαλλική κυβέρνηση τήν άδεια νά διαθέτει άπό τόν προϋπολογισμό τού Γαλλικού 'Ινστιτούτου 'Αθηνών κονδύλια γιά τήν κάλυψη ενός μεγάλου μέρους άπό τίς άνάγκες τών κέντρων.

Τό κύριο χαρακτηριστικό και τών δύο ήταν ή έτοιμότητα γιά προσφορά. Πρόσφεραν τόν έαυτό τους σέ μεγάλα έργα. Σύγχρονα βοηθοῦσαν μέ αὐταπάρνηση ανθρώπους πού έπασχαν ή κινδύνευαν.

Βαθύτερο κίνητρο τής Μέλπως Μερλιέ ήταν ή *φιλανθρωπία* (μέ τήν άρχαία σημασία τού όρου): άγαποῦσε και τιμοῦσε τόν 'Ανθρωπο και κάθε άνθρωπινο όν.

Δυνάμεις άντλοῦσε άπό τίς άρχές της και τά ιδανικά της. Είχε τίς άρχές και τά ιδανικά πού ένέπνεαν τούς εκλεκτότερους 'Ελληνες τής γενεάς στήν όποιαν όφείλουμε τήν ανόρθωση τού έθνους μετά τó 1897, τόν μακεδονικό άγώνα, τó Γουδί, τούς άπελευθερωτικούς πολέμους. Είχε όριμάσει κοντά σέ μερικούς άπό τούς χαρακτηριστικούς εκπρόσωπους αὐτής τής όμάδας και μετέφερε ως έμās, μαζί μέ τίς νεανικές άναμνήσεις της, τόν βαθύ πατριωτισμό τους και τόν ήθικό κώδικά τους.

'Η Μέλπω Μερλιέ έδειχνε σ' όσους τήν πλησίαζαν γιά πρώτη φορά ένδιαφέρον και έμπιστοσύνη και ήταν έτοιμη νά γίνει μία άφοσιωμένη φίλη.

Ἔτσι διεύρυνε συνεχῶς τὸν κύκλο τῶν φίλων ποὺ περιέβαλλαν τὴν ἴδια καὶ τὸν Ὁκτάβιο.

Μία λειτουργία φιλίας ἦταν καὶ ἡ συνεργασία μαζί της.

Ἀφοσιωμένη σὲ μεγάλους σκοποὺς καὶ στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν μεγάλη ἀνάγκη, ἦταν πάντα μεγαλόφρων. Τὰ θέματα ποὺ ἀγαποῦσε νὰ συζητεῖ στίς κοινωνικὲς συναναστροφές της ἦταν πάντα ἀπὸ τὰ πιὸ σπουδαῖα ποὺ συνέβαιναν στὸν κόσμο. Κοντὰ της, ὅπως καὶ κοντὰ στὸν Ὁκτάβιο, αἰσθανόσουν νὰ ἀνεβαίνει.

Εἶμαι εὐγνώμων καὶ στοὺς δύο γιὰ τὰ πολλὰ ὥραϊα καὶ ὑψηλὰ βιώματα ποὺ εἶχα κοντὰ τους. Νομίζω ὅτι τὰ ἴδια αἰσθήματα ἔχουν ὅλοι οἱ συνεργάτες τους καὶ πολλοὶ ἄλλοι, φίλοι τους.

Ἡ μνήμη τους θὰ ζήσει ὅσο καὶ τὰ ἔργα ποὺ δημιούργησαν πολλαπλασιάζοντας τὸ τάλαντο ποὺ τοὺς ἔδωσε ὁ Κύριος.

M.B. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΜΕΛΠΩΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗ-ΜΕΡΛΙΕ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

Ἀπὸ τὴν παλιὰ ὁμάδα τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου μοῦ ἀνατέθηκε ἡ ὀδυνηρὴ ἀποστολὴ νὰ ἀποχαιρετήσω, μὲ λίγα καὶ φεῦ! ἀδύναμα λόγια, Α ὕ τ ἡ ποῦ δὲν στάθηκε μόνο ἡ τέλεια σύντροφος, συνεργάτρια καὶ συναγωνίστρια τοῦ ἀλγισμόνητου Ὁκτάβ Μερλιέ, ἀλλὰ καὶ ἡ γλυκομίλητη, στοργικὴ, πρόθυμη γιὰ κάθε συμπαράσταση φίλη τοῦ καθενὸς ἀπὸ μᾶς, ἀδιάκριτα καὶ ἄσχετα ἂν ἀνῆκε στὸ βοηθητικὸ διοικητικὸ, διδακτικὸ προσωπικὸ τοῦ Ἰνστιτούτου, στὸ Βιβλιογραφικὸ Δελτίο, στὸ τυπογραφεῖο ἢ στὸ πιὸ ἄμεσα δикὸ τῆς Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Γιατὶ ἡ ἀγάπη τῆς κάλυπτε ὁλόκληρη τὴ δίψυχη καὶ ὁμόφωνη κυψέλη ποῦ τότε καὶ χρόνια ὁλόκληρα ἦταν τὸ «ἴδρυμα τοῦ ὄρου Σίνα» καθὼς ἄστεινόμενη ἔλεγε ἡ ἴδια.

Αὐτὴ ἡ εὐγένεια καὶ ἀνθρωπιὰ τῆς Μελπομένης Λογοθέτη Μερλιέ δὲν ἦταν παρὰ τὸ ἄλλο ὄνομα τῆς ἀρχοντιᾶς τῆς, μιᾶς ἀρχοντιᾶς ὅμως ποῦ δὲν περιοριζόταν στοὺς καθημερινοὺς προσηνεῖς τρόπους καὶ στὸ χαμογελαστὸ καλοδέξιμό τῆς, ἀλλὰ πῆγαζε ἀπὸ μιὰ βαθεῖα ψυχικὴ ἀνωτερότητα καὶ συνεχὴ ἀνάταση. Ἡ Μέλπω Μερλιέ ἦταν μιὰ ψυχὴ ποῦ φλεγότανε ὁλόκληρη γιὰ ὅ,τι λέγεται πνεῦμα, ὁμορφιά, ἠθικὸ κάλλος, ἀτομικὴ προκοπὴ καὶ συλλογικὴ λύτρωση καὶ πρόοδος. Ἡ πιὸ ζωντανὴ εἰκόνα ποῦ κρατᾷ καὶ θὰ κρατᾷ ἡ μνήμη μας ἀπὸ τὴν Μέλπω εἶναι ἐκείνη τῶν νυχτερινῶν ὥρων, στὸ πάντα καὶ στοὺς πάντες ἀνοιχτὸ σαλόνι τῆς μικρῆς κατοικίας τοῦ ζευγους Μερλιέ, Σίνα 31 ὅταν καθισμένη στὸ κέντρο τῶν ἐκλεκτῶν τους Φίλων, ἡ οἰκοδόμοινα ἐμψύχωνε μιὰ ὁμαδικὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ κάποιο σοβαρὸ καὶ ζωτικὸ θέμα, μ' ἓνα ἀμείωτο, ἀνεξάντλητο πάθος ποῦ ἦταν ἀποκαλυπτικὸ τῆς πνευματικῆς, κοινωνικῆς, μεταφυσικῆς καὶ θρησκευτικῆς τῆς ἀνησυχίας καὶ δίψας. Τὸ πάθος αὐτὸ ὥστόσο, τὴν ὥρα τῆς ἔρευνας καὶ τῆς συγγραφῆς, τὸ ζευγάρωνε μὲ θαυμαστὸ τρόπο μὲ τὸ μυαλό, μὲ τὴν αὐστηρὴ ἐπιστημονικὴ πειθαρχία, τὴν ἀκριβή, ἐξονυχιστικὴ μεθοδικότητα, καθὼς τὸ διαπιστώνανε οἱ συνεργάτες τῆς τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Γιατὶ γενικὰ σ' ὅλες τίς δραστηριότητές τῆς ἡ Μέλπω κυνηγοῦσε τὸ τέλειο καὶ τὸ ἀπόλυτο. Μιὰ ἀπολυτότητα ποῦ τὴν ἔκανε ἀπαιτητικὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦσε τὴν ἴδια ποιότητα τὴν ἴδια ἀνένδοτη συνέπεια, ποῦ ζητοῦσε καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Κι αὐτὴ τῆς ἡ στάση βοηθοῦσε ὅλους ὅσους ἦταν γύρω τῆς νὰ προχωρήσουν τὸν προβληματισμὸ τους καὶ νὰ τελειοποιηθοῦν.

Αὐτὸ τὸ προχώρημα ὅμως δὲν τῷθελε μόνο γιὰ τοὺς γύρω τῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς ἀπόκληρους. Καὶ γι'

αὐτὸ ἡ κοινωνικὴ ἀνησυχία τῆς οὐμανίστριας, ποὺ ἦταν ἡ Μέλπω, δὲν ἔπαψε νὰ προβληματίζεται γύρω ἀπ' τὶς πανανθρώπινες λυτρωτικὲς κοσμοθεωρίες. Μερικοὶ ἀπὸ μᾶς θυμοῦνται λ.χ. τὸ διαδοτικὸ ἐνθουσιασμό της σάν μιλοῦσε γιὰ τοὺς Prêtres-Ouvriers τῆς Γαλλίας σάν σκαπανεῖς ἐνὸς διπλοῦ καὶ ἐνιαίου κοινωνικο-πνευματικοῦ ἰδανικοῦ. Πιο γενικὰ τὸν γαλλικὸ πολιτισμὸ τὸν λάτρευε, καθὼς, μ' ἓνα παράλληλο συγκερασμό, ὁ Octave λάτρευε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. Καὶ δὲν ξεχνῶ ποτὲ ὅτι στὶς μεγάλες ἱστορικὲς στιγμές, τὸ γαλλικὸ ἔθνος εἶχε τὴ συμπαράσταση τῆς πέννας της: στὸν πόλεμό μας τοῦ 39-40 μέσα ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ψηλοῦ ἐπιπέδου γαλλόφωνο δελτίο ποὺ ἔβγαζε στὴν Ἀθήνα καὶ μετὰ τὴν Κατοχὴ στὴ Γαλλία (στοὺς Aurillac τὸ '44) μὲ τὴ συμμετοχὴ τῆς στὸν γαλλικὸ ἀντιστασιακὸ τύπο.

Καὶ ὅμως ἡ οἰκουμενικὴ καὶ γαλλοευρωπαϊκὴ μόρφωση καὶ ψυχρὸ σύνθεσὴ τῆς δὲν ἐμπόδισαν τὴν Μέλπω νὰ παραμένει μιὰ γνήσια Ἑλληνίδα μὲ φλογερὴ ἀφοσίωση στὴ διάσωση τοῦ παραδοσιακοῦ πλούτου τοῦ γηγενῆ καὶ προσφυγικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ὀκτάβ νὰ χτίσει πάνω σ' αὐτὸ ἓνα «κτῆμα ἐξ ἁεὶ» κατὰ τὴν προσφιλὴ τους ἔκφραση τοῦ Θουκυδίδη.

Ἀνθρωπιά, ἐπιδίωξι κάθε ἀνύψωσης καὶ προόδου, πιστότητα στὶς ρίζες: νὰ ἡ πολύτιμη παρακαταθήκη ποὺ μᾶς ἀφίνει μιὰ τέτοια πλούσια, γενναιόδωρη καὶ ἀκτινοβόλα ὑπαρξή. Ὁ Pascal λέει κάπου ὅτι ἡ πραγματικὴ εὐσέβεια πρὸς τοὺς νεκροὺς ἐκδηλώνεται στὸ νὰ κάνουμε τὴ ζωὴ μας ὅπως ἐκεῖνοι θάθελαν νὰ τὴν κάνουμε. Αὐτὴ τὴν ἔμπρακτὴ εὐσέβεια ἄς τὴν ἐφαρμόσουν στὴν προκειμένη περίπτωση καὶ ἄς τὴ μεταβιβάσουν στοὺς μεταγενεστέρους οἱ πιστοὶ φίλοι καὶ θαυμαστὲς τῆς Μελλομένης Λογοθέτη-Μερλιέ.

Μόνο ἔτσι δὲν θὰ χαθεῖ καὶ θὰ μένει. Αἰωνία τῆς ἡ μνήμη.

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΜΕΛΠΩ ΜΕΡΛΙΕ

Καί ἡ Ἑστία Νέας Σμύρνης θρηνεῖ σήμερα εἰλικρινά γιὰ τὸ θάνατο τῆς Μέλπως Μερλιέ. Καί εἶναι εὐλογία ἡ συμμετοχὴ μας στὸ πένθος τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν. Γιατί ἡ Μέλπω ὑπῆρξε μιὰ ξεχωριστὴ Ἑλληνίδα ποὺ μὲ πάθος, σὰν πραγματικὴ ἱέρεια τοῦ Μικρασιατικοῦ ιδεώδους, ὑπῆρξε τῇ μεγάλῃ ὑπόθεσιν τῆς μνήμης τῶν πέρα ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο ἀξέχαστων Ἑλληνικῶν Πατρίδων καὶ εἰδικὰ τῇ λαογραφίᾳ τῶν κοινοτήτων τῆς Καππαδοκίας, συστηματοποιήσασα, πάνω σ' ἐπιστημονικὰς βάσεις, τὴ πολὺπλευρὴν ἔρευνα, μὲ μιὰ πλειάδα ἀξίων συνεργατῶν.

Στὸ πνευματικὸ μας δὲ Ἴδρυμα καὶ ἰδιαίτερα στὸ Πρόεδρό του ἐκδήλωνε πάντα ἰδιαίτερη στοργὴ καὶ ἐνδιαφέρον, γιατί καὶ οἱ δύο Ὅργανισμοὶ διακοινοῦσαν στὸν ἴδιον Ναό.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιό μας, σ' ἑκτακτῇ συνεδριάσει του, ἀποφάσισε:

1. Νὰ παρακολουθήσει τὴν ἐκφορὰ τῆς σοροῦ τῆς.
2. Νὰ ἀργήσουν σήμερα τὰ Γραφεῖα του.
3. Νὰ παραμείνει μεσίστια ἡ σημαία του.
4. Νὰ κατατεθοῦν, ἀντὶ στεφάνου, δρχ. 10.000 γιὰ τὸ ὑπὸ ἀνέγερσιν Γηροκομεῖο του, ὅπου εἴχαμε προβλέψει ἰδιαίτερο διαμέρισμα γιὰ τὴν ἀξέχαστη Μέλπω, ὅπως δύναται νὰ τὸ βεβαιώσῃ καὶ ἡ παρούσα ἄμεση καὶ στενὴ συνεργάτισά της κ. Ἀγιουτάντη.
5. Νὰ βραβεύονται δύο κορίτσια κάθε χρόνο, ποὺ θὰ διακρίνονται γιὰ τὴν ἐπιμέλεια καὶ γιὰ τὸ ἦθος τους.
6. Νὰ βραβεύεται ἓνα βιβλίον κάθε χρόνο, Μικρασιατικοῦ Περιεχομένου.
7. Νὰ τοποθετηθεῖ ἡ προσωπογραφία τῆς στὴ πινακοθήκη.
8. Νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομά της στὰ ἐτήσια Μνημόσυνα τῶν Μεγάλων Εὐεργετῶν, Ἐπιτίμων Προέδρων, Μελῶν καὶ ὄλων τῶν συντελεστῶν τῆς προόδου τῆς Ἑστίας.

Ἔτσι, μεγάλη καὶ ἀξέχαστη Ἑλληνίδα καὶ φίλη μας, Μέλπω, ἡ μνήμη σου θὰ παραμείνῃ πράγματι Αἰώνια.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ

Ἀπὸ μέρους τῆς Ἑνώσεως ὁ Σύμβουλος
Τζὼν Βεῖνόγλου κατὰθεσε στεφάνι
καὶ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια στὴ Σορὸ τῆς

Μέλπω Λογοθέτη-Μερλιέ!

Ἐκ μέρους τῆς Ἑνώσεως Σμυρναίων, καταθέτω μὲ συγκίνηση καὶ σεβασμό, στὴ σορὸ σου, στεφάνι.

Στεφάνι δάφνης! Στεφάνι τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης. Στεφάνι Γέρας!

Γιατὶ Ἐσύ, εὐγενικὸ τέκνο τῆς σκλαβωμένης Θράκης καὶ τῆς Πόλης, ἔδωσες κοντὰ 50 χρόνια ἀπ' τὴ ζωὴ σου, γιὰ τὴ Μικρασιατικὴ Ἰδέα, γιὰ τὴ μελέτη τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Μὲ ἀγάπη, μὲ σοβαρότητα, μὲ σύστημα, μὲ ἐπιστημοσύνη, μὲ πληρότητα!

Ἡ θύελλα τοῦ πάθους σου ἐκείνου, συνεπῆρε, καὶ τὸν ἐξαίρετης πνευματικῆς ἀξίας σύζυγό σου, ἀείμνηστο Ὀκτάβιο, καὶ ὄλους τοὺς συνεργάτες σου.

Ἡ φλόγα σου δὲν σβύνει μὲ τὴ σημερινή σου μετὰσταση.

Γιατὶ τὸ φωτεινὸ σου ἔργο, ποὺ ἄφησες, εἶναι αἰώνιας ἀξίας. Αὐτὸ τὸ ἔργο ἐκτιμώντας βαθειά, ἡ Ἑνωσις Σμυρναίων, ἐξέδωκε, μόλις μαθεύτηκε τὸ θλιβερὸ ἄγγελμα, τὸ ἀκόλουθο Ψήφισμα:

Ἀποφασίζει:

- Νὰ κατατεθεῖ στεφάνι ἀπὸ δάφνη στὴ σορὸ Σου.
- Νὰ παρακολουθήσει τὴν κηδεῖα Σου, τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο.
- Νὰ ἐκφωνηθεῖ ἀπὸ μέλος τοῦ Δ. Συμβουλίου ἀποχαιρετιστήρια προσλαλιά.
- Νὰ ἀναρτηθεῖ ἡ εἰκόνα Σου στὰ γραφεῖα τῆς Ἑνώσεως.
- Νὰ ἀφιερωθεῖ στὴ μνήμη Σου, ἡ πρώτη ἐκδοσις τῆς Ἑνώσεως βιβλίου, δοκιμίου, ἢ ἄλλου πονήματος μικρασιατικοῦ περιεχομένου.
- Νὰ δημοσιευθεῖ τὸ παρὸν στὴ Μικρασιατικὴ Ἠχώ.

Μέλπω Λογοθέτη-Μερλιέ,

Μὲ τὴν εὐχή, τὸ ἔργο Σου νὰ βρεῖ συνεχιστές, ὄχι μονάχα στὸ Κέντρο Σπουδῶν, ποὺ Ἐσύ ἱδρύσες, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλο τὸν χῶρο τῶν πνευματικῶν μικρασιατικῶν Σωματείων.

Σοὺ ἀπευθύνουμε τὸν ὑστατο χαιρετισμό. Ἡ ψυχὴ σου ἂς ἀναπαυθεῖ «ἐν εἰρήνῃ». Σ' αὐτὸν τὸν Κόσμο ἔπραξες καλὰ!

«ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΗΧΩ» ἀριθ. φύλλου 203, σελ. 6
1979

ΤΖΩΝ ΒΕΪΝΟΓΛΟΥ

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΩΝ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ

Προσφιλεστάτη μας Μέλπω Μερλιέ

Τὸ Ἐθνικὸ σου ἔργο σὲ κατέγραψε μὲ λαμπερά γράμματα στὴν Πανελλήνια Ἱστορία.

Αὐτὸ ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ συλλάβουν καὶ νὰ ὑλοποιήσουν τὰ Ἐθνικά μας Ἰδρύματα, ὄχι τόσον ἀπὸ ἀδυναμία, ἀλλὰ, διότι καὶ αὐτὰ ἐστράφησαν σὲ ἄλλες πλευρὲς τῆς Ἐθνικῆς μας Περισυλλογῆς, αὐτὸ τὸ τόλμησες ἐσὺ μὲ τὸν ἀείμνηστο καὶ ἀπαράμιλλο Φιλέλληνα σύζυγό σου Ὁκτάβ Μερλιέ.

Ἡ διάσωση τοῦ λαϊκοῦ Ἑλληνικοῦ βιώματος τῆς Ἀντίπερα τοῦ Αἰγαίου Ἑλλάδος, γιγάντιο κατ' ἐξοχὴν ἄθλημα, εἶναι καρπὸς τῶν ἀκαταβλήτων πενηντᾶχρονων μόχθων σου.

Θησαυρισμένο στὸ Κέντρον Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀπ' τὶς πονεμένες καρδιὰς ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅλων τῶν Μικρασιατικῶν διαμερισμάτων, γράφτηκε στὶς ψυχὰς ὅλων μας ἀνεξάλειπτα, ποὺ τώρα περίλυπες, γύρω στὴν κουρασμένη σορὸ σου, προσφέρουμε, στὸν ὕστατο χωρισμό σου τῆς εὐγνωμοσύνης μας τὰ δάκρυα.

Τὸν ἄθλο σου, ἀνεπανάληπτο, τὸν ξεκίνησες ἀπ' τὴν μακρινὴ Καππαδοκία· καὶ μάλιστα ἀπ' τὰ ἀπόμερα καὶ ἄγνωστα Φάρασα, ποὺ τόσο ἀγάπησες!

Φαρασιώτης τὴν καταγωγή, καὶ Πρόεδρος τῆς Πανελληνίου Ὁμοσπονδίας Καππαδοκικῶν Σωματείων, καταθέτω στὴν κουρασμένη σορὸ σου τῆς Εὐγνωμοσύνης τὸν στέφανο συνοδευόμενο ἀπ' τὶς ὁλόψυχες Καππαδοκικὲς εὐχὰς μας στὸ ὑπερκόσμιο ταξίδι σου καὶ ὑψώνω διάπυρη δέηση στὸν Δικαιοκρίτην Ὑψημέδοντα Θεόν, ὅπως ἐν τῇ δικαιοκρισίᾳ Του σὲ ἀμείψῃ μὲ τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΛΙΕ

Ἡ Μέλπω Μερλιέ ἀξίζει νά μᾶς ἀπασχολήσει ἴσως περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἑλληνίδα τῆς γενιᾶς τῆς, γιατί ἡ θέση πού κατεῖχε στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου γιὰ πάνω ἀπὸ 40 χρόνια ἦταν καίρια, κι ἡ συμβολή τῆς στὴν προβολὴ τοῦ νεοελληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐντελῶς ξεχωριστή. Ἀλλὰ ἡ βιογράφηση κι ἐκτίμηση τῆς ὅλης προσφορᾶς τῆς θὰ πρέπει νά πραγματοποιηθεῖ, μόνο μετὰ ἀπὸ ἐξονυχιστικὴ καὶ μακροχρόνια ἐρευνα, ἀφοῦ δηλαδὴ μελετηθεῖ σὲ βάθος ἡ γιγαντιαία ἀλληλογραφία τῆς, τὰ ἡμερόλογιά τῆς, οἱ σκόρπιες σημειώσεις τῆς, κι οἱ ἄλλες ἐκδομένες κι ἀνέκδοτες πηγές, πού ἔχουν κάποια σχέση μὲ τὸ πρόσωπό τῆς. Γι' αὐτὸ καὶ δίστασα ἀρκετὰ νά καταπιασθῶ μὲ τὴ μικρὴ αὐτὴ μελέτη, ξέροντας πῶς δὲν εἶναι δυνατόν, μόνο ἓνα χρόνο μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο μιᾶς τέτοιας φυσιογνωμίας, νά γραφεῖ γι' αὐτὴν ἓνα κείμενο, πού νά δίνει μιὰ ἐστὼ καὶ ὑποτυπώδη εἰκόνα ἀκόμα καὶ γιὰ ἓνα μέρος τῆς προσφορᾶς τῆς, γιατί βέβαια δὲν θὰ τολμοῦσα ποτὲ νά γράψω γιὰ τὴ γενικότερη προσφορὰ τῆς καὶ τὴν ὅλη προσωπικότητά τῆς, μιᾶς καὶ δὲν διαθέτω τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια γιὰ ἓνα τόσο σπουδαῖο ἐγχεῖρημα. Μ' ὅλα ταῦτα παραμέρισα τελικὰ τοὺς δισταγμούς μου, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἤθελα μὲ κανένα τρόπο νά περάσει ἡ πρώτη ἐπέτειος ἀπὸ τὸ θάνατό τῆς στὶς 3-11-79, χωρὶς νά τιμῆσω μὲ κάποιο τρόπο τὴ μνήμη τῆς. Γιατὶ ἡ ὀφειλὴ μου στὴ Μέλπω Μερλιέ εἶναι πολὺ μεγάλη. Αὐτὴ μοῦ ἔδωσε τὴν ἀποφασιστικὴ ὠθηση νά στραφῶ πρὸς τὴ μελέτῃ τῆς βυζαντινῆς καὶ δημοτικῆς μουσικῆς. Αὐτὴ μὲ καθοδήγησε σ' αὐτὲς τὶς μελέτες. Αὐτὴ φρόντισε, μὲ τὶς γνωριμίες πού εἶχε, νά μὲ στεῖλει γιὰ μετεκπαίδευση στὴν Ὁξφόρδη. Αὐτὴ μὲ πῆρε κοντὰ τῆς νά δουλέψω στὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς, σὲ ἐποχὴ πού καμιά προοπτικὴ γιὰ δουλειὰ δὲν διαγραφόταν γιὰ μένα (ὅπως συμβαίνει στὴν περίπτωσιν τὴν τότε καὶ τότε σημερινῶν νέων). Αὐτὴ μοῦ παραστάθηκε σὰ μητέρα σὲ κάθε δυσκολία πού συνάντησα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνεργασίας μας. Ἀλλὰ ὁ περιορισμένος χρόνος καὶ χρόνος πού ἔχω στὴ διάθεσή μου, μὲ ἀναγκάζει νά σταματήσω τὴν ἀπαρίθμηση τῶν ὧσων πολλῶν ἄλλων ὀφείλω στὴ Μερλιέ καὶ νά μῶ στοῦ θέμα μου, πού εἶναι, τὸ ξανατονίζω, ὄχι ἡ συνολικὴ, ἀλλὰ μόνο ἡ μουσικὴ προσφορὰ τῆς.

Καὶ πρῶτα μερικὰ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ σταδιοδρομία τῆς. Γεννιέται στὴν Ξάνθη γύρω στὰ 1890. Ὁ πατέρας τῆς εἶναι ὁ γιατρὸς Μιλτιάδης Λογοθέτης. Μορφώνεται στὸ σπίτι τῆς καὶ γιὰ 1-2 χρόνια στὸ Ζάππειο Παρθεναγωγεῖο τῆς Πόλης. Στὴν Πόλιν παίρνει καὶ τὰ πρῶτα μαθήματα πιάνου ἀπὸ τὴ Σοφία

Σπανούδη. Γύρω στὰ 1910 στέλνεται ἀπὸ τοὺς γονεῖς της στὴ Γενεύη¹, Δρέσδη καὶ Βιέννη γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς πιάνου. Ἀπὸ τὸ 1913 ὥς τὸ 1919 ζεῖ στὴν Ἀθήνα καὶ διδάσκει πιάνο, ἱστορία καὶ παιδαγωγία τῆς μουσικῆς στὰ Ὁδεῖα Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Τὸ 1913 ἀρχίζει τὴ συγγραφικὴ τῆς δραστηριότητά μ' ἕνα ἄρθρο γιὰ τὴ σχολικὴ μουσικὴ στὸ «Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου». Τὸ 1919 φεύγει γιὰ μετεκπαίδευση στὸ Παρίσι, ὅπου γνωρίζει τὸν πολὺ Maurice Emmanuel, καὶ σπουδάζει μουσικολογία μὲ τὸν André Rignot, συγγραφέα σημαντικῶν μονογραφιῶν γιὰ τοὺς Bach, Schutz, Γάλλους κλαβεσινίστες κ.ἄ. Παράλληλα ἀπὸ τὸ 1920 διδάσκει νέα ἑλληνικά, σὰ βοηθός, στὴν ἔδρα τοῦ καθηγητῆ Περνὸ στὴ Σορβόνη. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1922 ἀρχίζει ἀπὸ κοντὰ τὴ μελέτῃ τῆς παραδοσιακῆς μας μουσικῆς, καταγράφοντας μὲ τὸ αὐτὶ τοὺς στίχους καὶ τὴ μουσικὴ 66 δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ρούμελης (Κεφαλόβρυσο Τριχωνίας, Ἀρτοτίνα Δωρίδας), δουλειὰ πού δὲν εἶχε ἐπιχειρήσει ὡς τότε καμιὰ ἑλληνίδα. Τὸ 1923 παντρεύεται μιὰ ἄλλη δεσπόζουσα φυσιογνωμία τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, τὸ μεγάλο Γάλλο φιλέλληνα Ὁκτάβιο Μερλιέ (1897-1976). Παραπέμπω τὸν ἀναγνώστη, πού θὰ ἐπιθυμοῦσε ν' ἀποκτήσει μιὰ πρώτη γνωριμία μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ἔργο του, σ' ἕνα ἀφιέρωμα στὴ μνήμη του, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Φώτῃ Ἀποστολόπουλο καὶ δημοσιευμένο στὰ 1977 στὸ *Δελτίο τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* (τ. Α', σσ. 19-26)². Τὸ 1925 τὸ ζεῦγος Μερλιέ ἐγκαθίσταται στὴν Ἀθήνα. Ὁ Μερλιέ γίνεται καθηγητῆς (καὶ τὸ 1936 διευθυντῆς) στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο Ἀθηνῶν κι ἡ Μέλπω βυθίζεται στὴ μελέτῃ τῆς παραδοσιακῆς μας μουσικῆς, ἰδίως τῆς Βυζαντινῆς, καὶ συνεχίζει τὸ συγγραφικὸ τῆς ἔργο.

Τὸ 1929 ὁ πρῶν καθηγητῆς της ὁ Περνὸ, περνáει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τῆς ζητάει τὴ συνεργασία της, γιὰ τὴν ἠχογράφηση ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν γιὰ ἐπιστημονικοὺς καὶ μόνο σκοποὺς, κατὰ τὰ πρότυπα τοῦ παριστινοῦ «Ἰνστιτούτου Φωνολογίας καὶ Μουσείου τοῦ Λόγου», πού διηύθυνε ὁ ἴδιος. Τότε οἱ δύο τους, μαζὶ μὲ τὸν Μερλιέ, πλησιάζουν μερικοὺς ἐνθουσιώδεις Ἑλληνες, ὅπως τὸν Ἰωάννη Ἀθανασάκη, τὴν Πηνελόπη Δέλτα, τὸν πατέρα μου Φίλιππο Δραγούμη, τὸν Περικλῆ Μαζαράκη, τὸν μητροπολίτη Τραπεζούντας καὶ μετέπειτα πάσης Ἑλλάδος Χρύσανθο κ.ἄ. μὲ τοὺς ὁποίους ἱδρύουν τὸ «Σύλλογο Δημοτικῶν Τραγουδιῶν», πού μετονομάστηκε στὰ 1935 σὲ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο (ΜΛΑ), κι ἐνσωματώθηκε ἀργότερα στὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν (Κ.Μ.Σ). Τὸ 1930-1 τὸ ΜΛΑ γυρίζει 222

1. Στὴ Γενεύη εἶχε γιὰ καθηγητὴ στὸ πιάνο ἕναν μαθητὴ τοῦ Λίστ, τὸν Bernhard Stavenhagen.

2. Εἰδικότερα γιὰ τὴν ἱδρυση, ὀργάνωση, ἐπιστημονικὸ προγραμματισμὸ καὶ ἐρευνητικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Κ.Μ.Σ βλ. Τὸ «Χρονικὸ τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν» στὸν ἴδιο τόμο τοῦ παραπάνω *Δελτίου* (σ. 323-333).

δίσκους των 78 στροφών με δημοτικά τραγούδια, δείγματα βυζαντινής μουσικής, τις φωνές των Παλαμά και Βενιζέλου και τεκμήρια με γλωσσολογικό ενδιαφέρον. Οί ήχογραφήσεις γίνονται στην Αθήνα, στο θέατρο «Αλάμπρα» (δδός Χαλκοκονδύλη), με μηχανήματα του φωνοληπτικού οίκου Πατέ και με κονδύλιο που χορηγεί η κυβέρνηση Βενιζέλου. Το 1930 η Μερλιέ δραματίζεται και τη διάσωση της ιστορίας και του πολιτισμού του ξεριζωμένου για πάντα μικρασιατικού έλληνοισμού και ιδρύει το Κ.Μ.Σ. Οί αναγνώστες που θα ήθελαν να πληροφορηθούν περισσότερα για το ΜΛΑ και το Κ.Μ.Σ., ως ξεφυλλίσουν την έκδοση του Κ.Μ.Σ. *Ὁ τελευταῖος ἑλληνισμὸς τῆς Μ. Ἀσίας* (Αθήνα 1977) και τὸ τεῦχος τῆς 15-11-1979 τῆς «Νέας Ἑστίας», όπου ὁ Θανάσης Κωστάκης (σ. 1587-9) κάνει μιὰ συνοπτικὴ παρουσίαση τοῦ μέχρι τώρα ἔργου τους. Μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ ΜΛΑ καὶ τοῦ Κ.Μ.Σ. ἡ Μερλιέ ἀφιερώνει τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ της στὴ διοίκησή τους, καὶ τὴν ἐποπτεία τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν καὶ ἐκδόσεών τους.

Ἡ Μερλιέ πρόσφερε ὑπηρεσίες στὴ μουσικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, σὰν πιανίστρια, μουσικοπαιδαγωγός, μουσικολόγος καὶ ἔθνομουσικολόγος. Ἀρχικὰ φιλοδοξοῦσε νὰ γίνεῖ δεξιότηνης τοῦ πιάνου, ἀλλὰ δὲν προχώρησε στὴν πραγματοποίηση τοῦ ὄνειρου της, ἐξαιτίας τοῦ φοβεροῦ τράκ, ποὺ πάθαινε, ὅταν ἔβγαине στὴ σκηνή. Ὡστόσο στὰ χρόνια ποὺ δίδασκε στὰ Ὑδεῖα Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς (1913-1919) –ἀλλὰ κι ἐνδεχομένως ἀργότερα– συχνὰ ἔδινε ἰδιωτικὰ ρεσιτὰλ πιάνου σὲ φιλικὰ σπίτια. Καὶ φαίνεται πὼς ἔπαιξε καλὰ, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὰ παρακάτω ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἡμερολόγιο τοῦ πατέρα μου: «27/2/19: Τὸ βράδυ μετὰ τὸ γεῦμα στῆς Νάτας³, ἦταν ἡ Μέλπω, τὰ Παλαμάκια⁴ κι ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης καὶ ἔπαιξε ἡ Μέλπω Beethoven, Brahms καὶ Franck γιὰ τὸ Σουλιῶτῃ⁵. Χόρτασα μουσικὴ. Ἐκανε ἡ Μέλπω προόδους στὸ παίξιμο. 9/3/19: Στῆς Νάτας τὸ βράδυ ἡ Μέλπω ἔπαιξε ὠραῖα δύο σονάτες τοῦ Μπετόβεν καὶ Preludes τοῦ Ραχμάνινοφ. Ἦταν ὁ Θανάσης ἐκεῖ κι ὁ Λεάνδρος. 23/3/19: Τὸ βράδυ στῆς Νάτας ἔπαιξε ἡ Μέλπω μιὰ ὠραῖα Passacaglia τοῦ Bach· μὰ χάνει στὸ πιάνο· ἦταν ἀρχικῶς γραμμένη γιὰ ὄργανο. Ἐπαιξε καὶ τὴν τελευταία Σονάτα τοῦ Μπετόβεν, ποὺ ἔχει μιὰ αἰθέρια ζωή· καταντὰ πιά ὄχι τέχνη παρὰ φύση».

Τὰ μαθήματα ἱστορίας τῆς μουσικῆς, ποὺ ἔδινε ἡ Μερλιέ στὰ Ὑδεῖα Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἦταν πρωτοποριακὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, γιατί τὰ διάνθιζε μὲ μουσικὰ παραδείγματα, ποὺ ἔπαιξε ἡ ἴδια στὸ πιάνο. Ἐπιπλέον ἡ ἀνήσυχη κι ἐρευνητικὴ της φύση τὴν παρακίνησε νὰ προβληματιστεῖ καὶ θεωρητικὰ, ὄχι μόνο πάνω στὴ διδακτικὴ τῶν μαθημάτων, ποὺ παρέδιδε στὰ

3. Ἀδελφὴ τοῦ πατέρα μου, χήρα τοῦ Παύλου Μελά.

4. Τὰ παιδιὰ τοῦ Κωστῆ Παλαμά, ἡ Ναυσικὰ κι ὁ Λεάνδρος.

5. Ὁ Θανάσης Σουλιῶτης-Νικολαΐδης.

δύο 'Ωδεΐα, αλλά και τοῦ σχολικοῦ μαθήματος τῆς ὠδικῆς⁶, ποῦ δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ διδάξει, ἀλλὰ ποῦ καταλάβαινε ἀπόλυτα τὴ σημασία του γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή τῶν νέων. Τὰ πορίσματα τῶν ἀναζητήσεών της γύρω ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς ὠδικῆς ἀποκρυσταλλώθηκαν σὲ δυὸ μικρὰ σὲ ἔκταση, ἀλλὰ ζουμερὰ κείμενα, ποῦ δημοσιεύτηκαν στὸν 3ο καὶ 6ο τόμο τοῦ «Δελτίου τοῦ Ἑκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου». Τὸ πρῶτο (1913) ἀφορᾷ τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ τότε ἰσχύοντος τρόπου διδασκαλίας τῆς ὠδικῆς (ποῦ ἄλλωστε παραμένει μέχρι σήμερα περίπου τὸ ἴδιο ἀπαρχαιωμένος)· καὶ τὸ δεύτερο (1918) εἰσηγεῖται τὴ στήριξη τῆς διδασκαλίας αὐτῆς σὲ ἐλληνικότερες βάσεις. Παρόλο ποῦ τὰ μέσα γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς ὠδικῆς πολλαπλασιάστηκαν καὶ τελειοποιήθηκαν ἀφάνταστα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ ἡ Μερλιὲ ἀσχολήθηκε μὲ τὰ μουσικο-εκπαιδευτικὰ ζητήματα –καὶ μπορεῖ κατὰ συνέπεια νὰ διδάσκεται ἡ ὠδικὴ πολὺ πιὸ ζωντανὰ καὶ ἀποδοτικὰ ἀπ' ὅ, τι στὰ χρόνια ἐκεῖνα– τὰ δύο παραπάνω ἄρθρα της, ὅχι μόνο δὲν εἶναι ξεπερασμένα, ἀλλὰ περιέχουν πολλὰ χρήσιμα στοιχεῖα καὶ διδάγματα γιὰ τὸ σημερινὸ καὶ τὸν αὐριανὸ ἀκόμα μουσικοδιδάσκαλο.

Ἡ προσφορά τῆς Μερλιὲ στὸ χώρο τῆς παραδοσιακῆς μουσικολογίας εἶναι μικρὴ, καὶ συνίσταται σὲ μιὰ μονογραφία γιὰ τὸν Μπετόβεν ποῦ δημοσιεύτηκε στὰ 1919. Ἐπειδὴ τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι δυσεῦρετο δὲν ἔχω μπορέσει ἀκόμα νὰ τὸ ἐντοπίσω, διαβάσω καὶ ἀξιολογήσω. Ὁ πατέρας μου ὁμως, ποῦ τὸ διάβασε, καλῶς ἢ κακῶς, τὸ χαρακτηρίζει μᾶλλον σὰ μέτριο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ πιὸ κάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιό του: «6/3/1919. Μ' ἔστειλε ἡ Μέλπω τὴν κριτικὴ μελέτη της γιὰ τὸν Μπετόβεν. Τὴ διάβασα ἀμέσως. Φαίνεται πῶς εἶναι κριτικὴ γυναίκα, ἀν καὶ μ' ἐπιμέλεια γραμμένη. Δὲν πιστεύω νὰ λέγει τίποτε καινούργιο. Ἀναλύει τὰ κυριότερα ἔργα του καὶ σχετικὰ μ' αὐτὰ ἀναφέρει τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς του. Ἐχει ὁμως τὸ βιβλίο της καὶ μερικὰ σημεία, ποῦ δείχνουν πόσο δυσανάλογο πρὸς τὴν ἱκανότητά της εἶναι τὸ ἔργο ποῦ καταπιάστηκε».

Ἀσύγκριτα ἀνώτερη –ἔστω κι ἂν ἀποκαλυφθεῖ κάποτε ὅτι τὸ βιβλίο της γιὰ τὸν Μπετόβεν ἔχει μεγάλῃ ἀξία– ὑπῆρξε ἡ προσφορά της στὸν τομέα τῆς ἐθνομουσικολογίας. Εἶναι ἀναμφισβήτητα τὸ πρῶτο πρόσωπο –ἐλληνικὸ ἢ ξένο, ἄνδρας ἢ γυναίκα– ποῦ ἀσχολήθηκε τόσο σοβαρά, συστηματικὰ καὶ αὐστηρὰ ἐπιστημονικὰ μὲ τὴ μελέτη καὶ ἡχογράφηση τῆς μουσικῆς προφορικῆς παράδοσης τοῦ τόπου μας. Πάνω σ' αὐτὰ τὰ θέματα μᾶς ἄφησε τὰ βιβλία *Τραγούδια τῆς Ρούμελης* (Ἀθήνα 1931), *Le premier mode et son plagal* (Παρίσι 1935) καὶ *Ἡ Μουσικὴ Λαογραφία στὴν Ἑλλάδα* (Ἀθήνα 1935). Παράλληλα ἔγραψε καὶ ἓνα μικρὸ ἀριθμὸ ἀπὸ ἄρθρα γύρω ἀπὸ διάφορα θέματα

6. Τὸ μάθημα τῆς «Ὤδικῆς» στὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει μετονομαστεῖ σὲ «μουσικὴ», ἀλλὰ χρησιμοποιοῦ τὸν παλιὸ ὄρο, γιατί ἂν κι εἶναι χειρότερος, τὸν βρίσκω πιὸ βολικὸ γιὰ τὴ συγκεκριμένη περίπτωσι.

έλληνικής έθνομουσικολογίας σ' έλληνικές έφημερίδες κι έλληνικά και ξένα έπιστημονικά περιοδικά.

Ήλλά αν ό κόσμος που ενδιαφέρεται γιά τή μουσική μας ("Έλληνες και ξένοι) θά χρωστά αιώνια ευγνωμοσύνη στή Μερλιέ, δέν θά είναι τόσο γι' αυτά τά έξαιρετικά, αλλά κάπως λιγιστά βιβλία και άρθρα της, όσο γιά τīs ανεκτίμητες ήχογραφήσεις της του 1930-1 και γιά τό όγκώδες άρχειακό ύλικό γύρω από τīs παραπάνω και τīs μεταγενέστερες ήχογραφήσεις της, που συγκέντρωσε μέ τούς συνεργάτες της μέ άκαταπόνητη έργατικότητα, μέθοδο και ζήλο, ως τό 1970, που έπαψε πιά νά είναι σέ θέση νά εργάζεται. Δέν έχουμε παρά ν' άκούσαμε τό δίσκο LP «Δημοτικά Τραγούδια από τή Συλλογή Μέλπως Μερλιέ» ('Αθήνα, Phonogram 1975), που περιέχει 16 από τīs έκλεκτότερες ήχογραφήσεις της του 1930-1, γιά ν' άντιληφθούμε τήν τεράστια σημασία τής προσφοράς της αυτής⁷. Τέτοια ύψηλης ποιότητας δημοτική μουσική, όπως αυτή (άλλά κι ή άλλη, ή άνέκδοτη τής ίδιας συλλογής), δέν τραγουδιέται, ούτε παίζεται πουθενά τά τελευταία 30 μέ 40 χρόνια. Και τούτο γιατί τό 1930-1, που έγινε ή ήχογράφιση, ή έπαρχία συντηρούσε ακόμα μέ μεγάλη εύλαβεια τήν πατροπαράδοτη μουσική της και δέν ύπήρχαν ακόμα τά μαζικά μέσα ένημέρωσης, καθώς και τά τεχνικά μέσα άναπαραγωγής του ήχου, που τόσο αλλοίωσαν τό χαρακτήρα τής δημοτικής μουσικής, τής δικής μας κι όλων των άλλων λαών. Οί άρχές τής δεκαετίας του '30, λοιπόν, ήταν ή τελευταία κατάλληλη στιγμή γιά νά συλλεγεί αυτό τό ύλικό, κι ή Μερλιέ μέ τούς συνεργάτες της πραγματοποίησαν αυτή τή διάσωση έγκαίρως, σάν από μηχανής θεοί.

Ή Μερλιέ έλειπε σχεδόν κάθε χρόνο γι' άρκετους μήνες στο έξωτερικό, αλλά τό μυαλό της βρισκόταν πάντα στήν Έλλάδα, κοντά στους συνεργάτες της, που πάντα τούς περιέβαλλε, χωρίς νά κάνει εξαιρέσεις, μέ τή ζεστασιά τής άπεραντης αγάπης της. Θά κλείσω τό σύντομο αυτό αφιέρωμα στήν ιερή της μνήμη, μ' ένα άποσπασμα από ένα γράμμα της, που πιστεύω ότι φανερώνει, πιό εύγλωττα άπ' ό,τι θά τά κατάφερνα έγώ μέ δικά μου λόγια, τήν αίστηρή κι όλόψυχη προσήλωσή της στο άποστολικό της έργο, τήν ανθρωπιά, τό σπάνιο ήθος και τήν ανυπόκριτη μετριοφροσύνη της:

«Γενεύη, 28-12-1961. Ήγαπητέ μου Μάρκο, Χάρηκα πολύ τό ραπόρτο σου κι ευχαριστώ γιά τīs καλές σας ευχές, τής αγαπητής "Αντας και τīs δικές σου. Κουβεντιάσαμε πολύ γιά σένα μέ τόν Baud-Bovy, και του έλεγα πώς λίγο-λίγο, θάχουμε μιá πρώτη καταγραφή των δίσκων μας του Πόντου, χάρη σ' έσένα. Τότε μόνο θά τεθούν καθαρά και τά προβλήματα που παρουσιάζουν.

7. Τά ίδια θά μπορούσαν νά λεχθούν και γιά τό δίσκο «Αύθεντικά Μικρασιατικά. Ήπάνθισμα από τή συλλογή Μέλπως Μερλιέ», που κυκλοφόρησε άκριβώς 1 χρόνο μετά τό θάνατό της.

Πῶς εἶναι δυνατό νά εἶναι ἄγνωστος ὁ ἐκτελεστής τοῦ ἄσκοῦ τοῦ δίσκου 34α;⁸ Νά ἔνα προβληματάκι γιά λύση! 'Από κάποιο χωριό τῆς Ροδοπόλεως εἶναι κι ὁ ἐκτελεστής τοῦ γαβάλ⁹. «Τά πρόβατα θά κατεβάσω ἀτά 'σὸ νερόν» εἶναι νομίζω περίπου ὁ τίτλος τοῦ σκοποῦ, κι ὅταν τὸν ἐπαιζε ὁ κάτοχος τοῦ γαβάλ, τά πρόβατα κατεβαῖναν μοναχά στὸ ποτάμι. Αὐτὸς ὁ ἑκτακτος ἄνθρωπος, πού μᾶς χάρισε καὶ τὸ γαβάλ του, ἦταν τύπος βγαλμένος ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, κι αὐτὸ κυρίως συγκράτησα καὶ θυμοῦμαι. Εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρων ὁ σκοπὸς του γιά νά δοκιμάσεις νά τὸν καταγράψεις; 'Ετσι θά τοῦ γίνει καὶ μνημόσυνο τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου. Θά ἤθελα ἐπίσης καὶ τ' ὄνομα τοῦ χωριοῦ του γιά νά δῶ τί ἔχουμε στὸ Κέντρο γι' αὐτό. 'Επίσης ἐνδιαφέρον θά εἶναι νά ξέρομε γιά τὸ μέλλον ἂν τὰ τραγούδια τῆς Κερασούντας, Οἰνός καὶ 'Ινέπολης εἶναι πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τοῦ 'Ανατολικοῦ Πόντου: "Οφί, Σουρμένων, Τραπεζούντας καὶ 'Αργυρούπολης, τῆς καρδιάς τοῦ Πόντου(...) Αὐτὰ, ἀγαπητέ μου Μάρκο. Φαντάζομαι πόσες δουλειές θά ἔχεις, τόσο γρήγορα πού διαγράφεται στὸν ὀρίζοντα ἡ ἀναχώρησή σου γιά τὸ Βορρᾶ. Σοῦ εἶπα πολλὲς φορές, ὅτι μπορεῖς νά πηγαίνεις λιγότερο συχνὰ στὸ Κέντρο, κάθε φορὰ πού ἔχεις στενότητα χρόνου. Τὰ ραπόρτα δὲν τὰ θέλω γιά ἔλεγχο, ἀλλὰ γιά ἐπικοινωνία καὶ συνεργασία μὲ τοὺς συνεργάτες.

'Ακόμα κι ὅταν δὲν πᾶς στὸ Κέντρο, θᾶχεις νά μοῦ λές γιά τὴ δική σου δουλειά. Κι αὐτὸ τὸ θεωρῶ δουλειά. Καλὴ χρονιά, ἀγαπητὴ "Αντα, ἀγαπητέ Μάρκο, ὑγεία κι ὅτι ἐπιθυμεῖτε γιά σᾶς, τ' ἀγαπητὰ παιδιὰ (πού τὰ φιλῶ), γιά τίς οἰκογένειές σας καὶ ὅσους ἀγαπᾶτε. Μὲ πολλὴ ἀγάπη, Μέλπω Μερλιέ».

Πόσο καλύτερος θά ἦταν ὁ κόσμος, ἂν ὑπῆρχαν περισσότεροι τέτοιοι ἄνθρωποι, σ' αὐτὴ τὴ βάρβαρη καταναλωτικὴ ἐποχὴ πού ζοῦμε...

Δεκέμβριος 1980

Μ.Φ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

8. 'Αναφέρεται σ' ἓνα δίσκο 78 στροφῶν τῆς συλλογῆς τῆς τοῦ 1930-1 μὲ Ποντιακὴ μουσική.

9. 'Αναφέρεται σ' ἓναν ὀργανοπαίχτη ἐνὸς ἄλλου δίσκου τῆς ἴδιας συλλογῆς.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΑΡΘΡΩΝ ΤΗΣ ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΑΙΕ-ΛΟΓΟΘΕΤΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ¹

Βιβλία

1. *Μπετόβεν*. Ἀθήνα 1919 (ἀπρόσιτο).
2. *Τραγούδια τῆς Ρούμελης*. Ἱστορική καὶ Λαογραφικὴ Βιβλιοθήκη Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων ἀρ. 12. Ἀθήνα 1931 λα' + 96. Ἡ εἰσαγωγή καὶ σὲ γαλλικὴ μετάφραση. 66 μουσικὰ παραδείγματα.
3. *Études de Musique Byzantine. Le Premier mode et son plagal*. Bibliothèque Musicale du Musée Guimet. Deuxième Série - Tome II, Paris 1935, IX + 58.
4. *Ἡ Μουσικὴ Λαογραφία στὴν Ἑλλάδα*. Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων. Ἐκδόσεις Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου. Α'. Ἀθήνα 1935. 56 + 1 χάρτης.
- 4α *Essai d'un Tableau du Folklore Musical grec* (Γαλλικὴ μετάφραση τοῦ προηγούμενου κυκλοφορημένη τὸν ἴδιο χρόνον).

Ἀρθρα

1. «Ἡ μουσικὴ στὰ σχολεῖα». *Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου*, Γ' Ἀθήνα 1913, 208-215.
2. «Ἡ ἑλληνικὴ Μουσικὴ καὶ ἡ θέσις τῆς στὸ Σχολεῖο». *Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου*, ΣΤ', Ἀθήνα 1916, 194-8.
3. «Un Manuel de Musique Byzantine. Le "Theoretikon" de Chrysanthé». *Revue des Études grecques*, XXXIX, Paris 1926, 241-6.
4. «Ἐνα μουσικὸ χειρόγραφο τοῦ Δημητρίου Λώτου, φίλου τοῦ Κοραΐ». *Ἑλληνικά*, ΣΤ', Ἀθήνα 1933, 37-51.
5. «Ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις καὶ ἡ Δύσις. Μία ἐγκύκλιος τοῦ πάπα Πίου τοῦ 10ου». *Ἐλεύθερον Βῆμα*. Μέρους 1ο: 25/5/1939 – Μέρους 2ο: 26/5/1939.
6. «La chanson populaire grecque». *Acta Musicologica*, Fasc. II/III - 1960, Basel 1960, 68-77.

Πρόλογοι σὲ μουσικολογικὰ βιβλία ἄλλων συγγραφέων

1. Στὰ *Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων* τοῦ S. Baud-Bovy (Α', Ἀθήνα 1935, θ' - ια' στὴν ἑλληνικὴ ἔκδοσι καὶ IX-X στὴ γαλλικὴ).
2. Στὶς *Études sur la Chanson Cleftique* τοῦ S. Baud - Bovy, Ἀθήνα 1958, V - XV (στὰ γαλλικά).

1. Τὰ λήμματα τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ 1926 ὁμοσιεύτηκαν μὲ τὸ πατρώνυμό τῆς (Μ. Λογοθέτη).

